

OBSERVAȚII ASUPRA UNOR ELEMENTE LEXICALE ORIENTALE DIN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ. ANALIZĂ A TERMENILOR DIN LIMBILE ARABĂ, PERSANĂ ȘI TURCĂ

REMARKS ON SOME ORIENTAL LEXICAL ELEMENTS IN
CONTEMPORARY ROMANIAN LANGUAGE

(Abstract)

This paper analyzes some loans from the Arabian, Persian and Turkish languages which entered the Romanian language after 1989. They were taken indirectly through the English or French language and they represent international words nowadays. These loans have special meaning and connotations in our language, some of them being used with an ironic sense or even a negative one. They are used especially in newspaper and magazine articles. They have adapted to our Grammar system, having some forms for genders and numbers. The loans were divided into the following groups: religion, clothes, food, politics and civilization. A great number of examples were taken from the newspapers and internet.

Keywords: vocabulary, influence, Arabian, Persian, Turkish, meaning.

1. Introducere

În prezent asistăm la o nouă influență orientală asupra vocabularului limbii române, ca urmare a preluării unui număr mare de cuvinte din arabă, persană și turcă, prin intermediar francez și englez. Principalele căi de pătrundere sunt: presa, televiziunea, internetul, turismul și contactul nemijlocit al românilor cu cetățenii din diferite țări islamice care s-au stabilit la noi și care au adus cu ei și elementele specifice culturii și civilizației lor. Din perspectiva vechimii avem: cuvinte datând din perioada influenței vechi turcești, reintrate în circulație

după 1989 (ex.: *mollah, ulema*); cuvinte atestate înainte și după această dată (ex.: *ayatollah, druz, sunit, šiit, abaya, niqab, mujahedin, taliban* etc.).

2. Câmpuri semantice

Cuvintele studiate aparțin următoarelor sfere semantice:

I. ALIMENTAȚIE:

ayran s. ‘băutură tradițională turcească nealcoolică, ușor sărată, pe bază de iaurt’ (engl. *airan*, tc. *ayran*).

paneer s. ‘sortiment de brânză de origine indiană, cremoasă, preparată din lapte de vacă sau de bivoliță, cu suc de lămâie sau cu zer’ (2001, cf. Faramarzi 2001: 10) (cuv. engl. *paneer*, fr. *panir*, cf. pers. *panīr* ‘brânză’).

II. DENUMIRI ADMINISTRATIV-TERITORIALE:

başkan s. m. **1.** ‘gubernator al Găgăuziei basarabene’. **2.** (Fig.) ‘barosan, șef’ (2008) (tc. *başkan* ‘president, chairman; chairperson; chief’, prob. cf. rus.).

jamahirie s. f. (Islam.) ‘Republică’ (1977) (engl. *jamahirie*, fr. *djamahirie*, cf. arab., pers. *ğamāhir* – pl. lui *ğomhur* ‘republică’).

majles s. n. **1.** (Islam.) ‘audiență ținută de un conducător pentru a asculta doleanțele petiționarilor’. **2.** ‘Cameră a Parlamentului iranian’ (1979) (engl. *majles, majlis*, fr. *majdles*, cf. arab. *mağlis*, pers. *mağlas, mağles* ‘adunare, reuniune’).

III. GRADE ALE CLERULUI:

ayatollah s. m. ‘șef al ramurii islamului šiit’ (fr., engl. *ayatollah*, cf. arab., pers. *āyatollāh* ‘token of God’).

marja s. m. ‘persoană oficială căreia i te adresezi’ (fr., engl., cf. arab., pers. *marğā* ‘personne ou écrit qui fait autorité’).

molah s. m. (pl. *-i*), (și *mola*) s. f. (pl. *-le*) ‘cadiu de rang superior, înalt magistrat, doctor în teologie și judecător-șef într-un mare oraș al Imperiului Otoman, având atribuții de decizie juridico-religioasă în comunitatea musulmană respectivă’ (sfr. sec. 18) (fr. *mollah*, engl. *molah*, tc. *molla, mulla, mollah*, cf. arab. *mullā*, pers. *mollah* ‘school master, doctor’).

ulema s. m., s. f. ‘titlu dat teologilor musulmani (care aveau și atribuții legislative și juridice); membru erudit al clerului musulman, doctor în teologie și drept islamic’ (CM II: 129. sfr. sec. 17) (tc. *ulema, ũlema*, (în.v.) *ulama*).

IV. RELIGII:

baha’i **1.** s. ‘adept al unei religii monoteiste fondate în 1863, ca ramură a babismului, care propovăduiește unitatea religioasă și pacea în lume’. **2.** adj. ‘referitor la baha’i, specific baha’ilor’ (engl. *baha’i*, cf. pers. *baha’i*).

druz, -ă (var. *druzian, -ă*) **1.** s. m. ‘membru al unei secte esoterice ismailite din Liban, Siria și Israel’. **2.** adj. ‘referitor la druzi, specific druzilor’ (fr. *druzien*, engl., cf. arab. *durūz*, pl. lui *dūrzi*, cf. n. pr. *al-Darazi*, unul dintre fondatorii sectei).

sunnit, -ă **1.** s. m., s. f. ‘adept al islamului ortodoxal’. **2.** adj. ‘care aparține sunniților sau care se referă la aceștia’. **3.** adj. ‘al cărui credință se bazează pe *Sunna*’ (engl. *sunni*, fr. *sunnite*, cf. arab., pers. *sonni*).

șiiit, -ă **1.** s. m., s. f. ‘adept al unei ramuri religioase islamice importante din Iran, sudul Irakului și Yemen, întemeiată de profetul Ali în sec. 8 și care nu recunoaște *Sunna* și pe califii sunniți’. **2.** adj. ‘referitor la șiiți sau care le aparține acestora’ (fr. *chiïte*, engl. *shiïte*, *shi’ite*, cf. arab., pers. *šī’at*).

V. CIVILIZAȚIE ȘI CULTURĂ ISLAMICĂ:

fatwa s. f. ‘sentință cu caracter de precept, dată de o autoritate religioasă islamică (ulema, muftiu)’ (fr., engl. *fatwa*, cf. arab. *fatwa*, pers. *fatvā* ‘sentință dată de un lider religios musulman’).

fedain s. m. ‘luptător de gherilă palestinian’ (fr. *fedayin*, *feddayin*, cf. arab. *fidāyān*, pers. *fadāy*, *fedāy* (pl. *fedain* ‘om care își sacrifică viața în numele unei idei’).

hadis s. n. (și: *hadith*, pl. *hadithuri*) ‘povestire a faptelor și a învățăturilor lui Mahomed’ (fr. *hadith*, engl. *hadith*, cf. arab., pers. *hadīs* ‘conversație, povestire’ [*s* arab. are o pronunțare asemănătoare grupului *th* din engleză])

Hezbollah s. ‘organizație politică și paramilitară a șiiților libanezi, înființată în 1982, îndreptată inițial împotriva Israelului’ (fr. *Hezbollah*, engl. *Hizbullah*, cf. arab. *hizb*, pers. *hezb* ‘a troop, legion, cohort, crew’; ‘associates, auxiliaries, confederates’; ‘arms, armour’; ‘rugged, uneven, ground’; ‘a part (particularly a sixtieth of the Ku’rān) + *Allah*; lit. ‘Partidul Domnului’).

jihad s. n. ‘luptă armată în scopul apărării și al propagării islamului’ (fr. *djihad*, engl. *jihad*, cf. arab. *jihad*, pers. *ġahād/ġehād* ‘waging war (especially against infidels)’; ‘battle, combat, an exploit, endeavour effort’).

mujahedin s. m. ‘luptător în diferite mișcări de eliberare națională din lumea musulmană’ (fr. *moudjahidin*; engl. *mujahedin*, *mujahidin*, *mujahideen*, cf. arab. *muġahidin*, pl. lui *muġāhid*; pers. *muġāhedin*, pl. lui *muġāhed* ‘a warrior (in the cause of religion)’).

shari’a s. ‘jurisdicție musulmană’ (fr., engl. *sharia*, *shari’a*, cf. arab. *šar’īyā* ‘cale’, arab., pers. *šariat* ‘lege religioasă’).

taliban, -ă **1.** s. m. ‘membru al mișcării islamice fundamentaliste Sunnite (religioase și politice), predominant de limbă paștou, răspândite în Afganistan și Pakistan’. **2.** adj. ‘specific talibanilor, referitor la talibani’ (în special în sintagma: *grupare talibană*) (engl., fr. *taliban*, cf. arab. *talab* ‘seminarist al unei școli profesionale musulmane’, pers. *tāliban*, pl. lui *tālib* ‘student la teologie’).

VI. VESTIMENTAȚIE:

abaya s. f., s. m. ‘veșmânt lung, negru, lejer, prevăzut adesea cu un fermoar sau cu nasturi în față’ (fr. engl. *abaya*, cf. arab., pers. *abā*, *abāi* ‘sorte de burnous sans capuchon, manteau’; arab. *ābāyi* ‘velvet, broad cloth, silk’, pers. *abāyi* ‘a horse cloth’ v. și rom. *aba*).

al-amira s. ‘accesoriu alcătuit dintr-o bonetă și o eșarfă rotundă (prinsă cu ace de siguranță) care acoperă gâtul’ (engl. *al-amira*, cf. arab.).

burka s. f. ‘văl cu care femeile din unele țări islamice își acoperă fața sau tot corpul’ (fr. *burqa*, engl. *burka*, *burqa*, it. *burka*, cf. arab. *burku*, pers. *burqa* ‘a lady’s veil, through which only the eyes are seen’; prin *q*, *k* este redat sunetele aspirat *qaf* și *qein*). Se poate avea în vedere și cuvântul românesc regional *burcă* ‘haină țărănească pentru bărbați, confecționată din stofă de lână, asemănătoare cu o manta sau o țundră; bundă din pânură groasă (verde) care se poartă iarna; cojoc mare și mișos; sarică’; pl. *burci*; f. ucr., rus. *бурка*, pol. *burka*, tăt. *burke*.

burqini s. n. ‘costum de baie pentru femeile musulmane’ (engl., fr. *burkini*, *burqini*; *burqa/burka* + *bikini*).

chador s. n. ‘șal mare de pânză înfășurat în jurul capului și în partea de sus a corpului, lăsând liberă doar fața’ [pron. *ciador*] (engl. *chador*, *chadar*, fr. *tchador*, cf. pers. *čādor* ‘a veil’).

chadri s. ‘îmbrăcăminte lungă și largă purtată de către femeile musulmane din India, Pakistan și Afganistan, prevăzută cu un grilaj în dreptul ochilor’ (engl. *chadri*, fr. *tchadri*, cf. pers. *čādri*).

hijab s. n. ‘eșarfă pătrată, lungă, cu care femeile musulmane își acoperă capul și gâtul, lăsându-și fața la vedere’ (fr. *hidjab*, engl. *hijab*, *hijeb*, cf. arab. *hiğāb*, pers. *heğāb* ‘veiling, conceing’, pl. lui *heğab* ‘veil, curtain’).

nikab s. n. ‘voal care acoperă capul și fața, la care se poate adăuga un altul, detașabil, pentru acoperirea ochilor’ (fr. *niquab*, *niqab*, engl. *nikab*, cf. arab. *nikāb*, pers. *neqāb*, *niqāb* ‘a woman’s veil; mask’).

sheila s. f. ‘văl dreptunghiular, lung, care este înfășurat în jurul capului și îndoit pe umeri; e purtat de femeile din zona Golfului Persic (Irak, Kuwait, Qatar, Oman sau Emiratele Arabe Unite)’ (fr., engl. *shayla*, *sheila*, cf. arab. *šawla* ‘a single fold of cloth’, pers. *šele* ‘țesătură de bumbac de culoare roșie’, *šāli* ‘țesătură deasă de lână’, arab. *šillāh*).

3. Adaptarea la sistemul limbii române

Existența mai multor variante de scriere ale aceluiași cuvânt se explică prin:

a) transliterarea diferită în limbile prin care au pătruns (franceză, engleză): *abaya/abaia*: [Musulmanele] își acoperă corpul cu ***o abaia*** (hunedoreanu.ro 22.05.2007), ***O abaya*** este un veșmânt ... lejer (9am.ro 28.01.2011).

ayatollah/ayatolah: ***Ayatollahul K.***, i-a cerut [primului ministru] să demisioneze (Sc. 3.02.1979), ***Ayatollah-ul ... a decedat*** (antena3.ro 21.10.2014).

ayran: ***Ayran (airan)*** este denumirea unei băuturi turcești (Cesamancam.ro 28.03.2015).

başkan (pătruns la noi pe filieră turcă): ***Găgăuz-Yeri e condusă de un başkan*** (Ad. 14.03.2002: 11).

burqa/burka: Femeile ... acoperite de **burqa** (Naș. 19.12.2000), [Femeile] purtau **burka** (Cot. supl. Festivalul Enescu 22.09.2009).

burquini/burkini: Aheda Zanetti ... a creat **burquini** (G. 29.01.2007: 24), Carole ... și-a cumpărat **burkiniul** (realitatea.net 13.08.2009).

chadri/tchadri: Purtarea **tchadri**-ului (Elle 11.2001: 58), *I se spune chadri* (evz.ro 18.12.2008).

hidjab/hidjeb: [O profesoară] ... să poarte **hidjeb** (Femeia 07.1990: 12), *Îmi dăduseră un ... (hidjab)* (G. 15.08.2006: 11).

jamahirie/jamahiryie: Ziua națională a **Jamahiriei Arabe** (Sc. 01.09.1977: 5), **Jamahiriya Libiană** (jurnaluldearș. ro 31.03.2011).

mollah/molah: **Molahul Omar** (Naș. 6.04.2001: 11), *Ben Laden și mollahul Omar* (ziare.com 9.02.2008).

niqab/niquab/nikab/nikuab: Femeile ... aleg **niqabul** (ritertime.wordpress.com 30.10.2012), *Un niquab ... acoperă ... mare parte a feței* (captkeyo.com 18.05.2013), **Nikabul** reprezintă altceva (voxeurope.eu 12.11.2010), *Prințesa nu poartă nikuabul* (id.).

sharia: Inserarea legii **Sharia** în proiectul de Constituție (blogideologic.wordpress.com 19.09.2011).

sheila/shayla: **Sheila** este o eșarfă (evz.ro 20.01.2011), **Shayla** reprezintă un văl tradițional (olgalady.wordpress.com 13.02.2011).

shiit: Grupă religioasă ... **shiită** (ziarul de duminică.ro 8.02.2009).

sunnit: Mahmoud Hammoud este **sunnit** (Ad. 30.10.2001: 9).

b) preluarea în franceză și engleză a aceluiași lexem prin filieră arabă și persană (în cele două limbi cuvântul se scrie la fel, dar se pronunță diferit):

hejab/hijab: **Hejabul** pentru femei (turntoislam.com 28.02.2003), *Tradiționalul hijab* (evz.ro 21.02.2011).

Hezbollah/Hizbullah: Organizatorul rețelei **Hezbollah** (Ad. 8.02.1990: 6), **Hizbullah** a rezistat atacurilor terestre (lovendal.ro 10.05.2007).

majlis/majles: Clădirea **Majlisului** (Sc. 13.02.1979: 4), **Majlesul** este condus conform principiilor ... islamice (academia.edu).

mollah/mullah: **Mollahul Omar** (ziare.com 9.02.2008), *Persoanele ... aruncate în închisoare de ... mullahi* (Ev.z. 5.04.1997: 5).

mujahedin/mujahidin: **Mujahedini** luptători (Ad. 21.09.2001: 17), *Un adevărat mujahidin* (Investigatiejurnalistica.blogspot.ro. 10.04.2012).

c) ortografierea potrivit normelor limbii române:

aiatolah: S-a reîntors în Iran **aiatolahul** (Sc. 2.02.1979).

airan: **Airanul** o ajută pe Popeasca (libertatea.ro 24.04.2014).

başcan: Găgăuzia și-a ales **başcanul** (tv7.md 23.03.2015).

burca: Hidjab-ul sau **burca** (criticatac.ro 27.05.2012).

sunit: Primul ministru [este] musulman **sunit** (revista22.ro 22.06.2005).

șiit: Sunniți, **șiți** și kurzi (Ad. 17.02.2007: 9), *Iranul majoritar șiit* (revista22.ro 22.06.2005).

4. Particularități semantice

Inventarul cuprinde: **a)** termeni monosemantici, utilizați în sens denotativ; **b)** termeni folosiți nu cu sensurile din limbile de origine, ci cu cele din presa occidentală și românească, în care au dobândit fie conotații negative și/sau ironice ca urmare a folosirii lor în relatări despre personaje politice corupte, extrem de conservatoare sau xenofobe: *ayatollah*: *Jorg Hayder*, **ayatollahul extremei drepte din Austria** (Ad. 09.10.2002: 14), *Ion Iliescu*, **ayatollahul P.S.D.** (jurnalul.ro 3.01.2005: 11); *fedain*: **Fedainii lui Băsescu** (scrndfi.ro 01.10.2012); *jamahirie*: *Noua Jamahirie pedelistă* (jurnaluldearș.ro 30.03.2011); *ihad*: **Jihadul politic la alegerile din Argeș** (jurnaluldearș.ro 30.03.2011), *Cârțu a declanșatihadul împotriva arbitrilor* (prosport.ro 24.04.2015); *mujahedin*: **Mujahedinul Caliopie Ichim, consilier eparhial** (jurnaluldearș.ro 30.03.2011), *Victor Ponta i-a numit mujahedini pe jurnaliștii mediafax* (nasul-tv 5.02.2014); *niqab*: *Operele [artistului de stradă din Paris] de guerrilla nikab au fost expuse la New York* (voxeurope.eu 12.11.2010).

5. Particularități morfologice

Lexemele menționate sunt substantive și au fost încadrate în categoria genurilor pe baza a trei criterii: **a)** cel pur formal, al finalei vocalice sau consonantice a cuvântului; **b)** raportarea la genul natural al persoanei desemnate; **c)** relația cu un sinonim din același câmp semantic.

1. Masculine, în finală consonantică: *ayatollah*: **ayatollahul Khomeini** (v. supra); *baha'i*: **Baha'ul Wargha Enayati** (gândul.info 09.10.2014); *başkan*: **Un başkan** (guvernator) (Ad. 14.03.2002: 11); *druz*: **Druzul Walid Jumblatt** (www.revista.22.ro, 22.06.2015); *mollah*: **Mollahul Omar** (v. supra); *fedain*: **Membri ai milițiilor fedainilor** (adevărul.ro 10.04.2009); *mujahedin*: **Mujahedinul Caliopie Ichim** (jurnaluldearș.ro 31.03.2011); *sunnit*: **Hammoud este sunnit** (Ad. 30.10.2001: 9); *taliban*: **Talibanii au ... interzis fotbalul** (Ev.z. 5.04.1997: 5); *ulema*: **Victoria clerului islamic (Ulema)** (jurnalul.ro 3.06.2009).

Forma *başkan* se folosește indiferent de genul natural al persoanei care îndeplinește această demnitate: *Mihail Formuzal ... başkan al Găgăuziei* (allmoldova.com 14.02.2011), *Irina Vlah ... başkan al Găgăuziei* (Tv.7.md 23.03.2015).

2. Feminine, în finală vocalică, *-a*, *-e*: *abaya*: **O abaya este un veșmânt ... lejer** (9am.ro 28.01.2011), folosit și ca s. n.: *Prințesa Brianna și-a cumpărat un abaia* (Naț. 19.08.2000: 12); *burka*: **Fac rost de o burka** (vice.com, 24) vs *burqa*: **Vălul musulman burqa** (hotnews.ro 20.08.2009); *jamahirie*: **Marea Jamahirie Arabă Libiană** (romanian.ruvr.ru 9.01.2013); *fatwa*: **O fatwa ... interzice realizarea oamenilor de zăpadă** (mediafax.ro 19.01.2015); *șaria*: **Inserarea legii Sharia în proiectul de Constituție** (blogideologic.wordpress.com 19.09.2011).

3. Neutre, în finală consonantică: *ayran*: **Ayran** ... este denumirea unei băuturi (cesamancam.ro 28.03.2015), *Un ayran* (Ad. 22.10.2003); *chador*: Femei îmbrăcate în **chador** (elle 10.2001: 126); *chadri*: I se spune **chadri** (evz.ro 18.12.2008); *hadise*: Musulmancele respectă **hadisele** (forum.desprecopi.com 23.03.2005); *hijab*: Un ... nou (**hijab**) (G. 15.08.2006: 11); *jihad*: Specialiști ... împotriva **jihadului** (hotnews.ro 21.01.2015); *majles*: **Majlesul** ... este condus conform principiilor ... Islamice (academia.edu); *niqab*: Femeile ... să poarte ... **niqab** (mediafax.ro 24.01.2015).

Substantivele masculine au pluralul în *-i*: *ayatollahi*: **Rohani** ... marionetă în mâinile **ayatollahilor** (romanalibera.ro 20.06.2013); *baha'i*: **Bahaii** sunt convingși că sufletul lor va progresa și după moarte (gândul.info 09.10.2014); *druzi*: **Druzi** sau ... **druzieni** (ziaruldeduminica.ro 8.02.2009); *fedaini*: Membri ai milițiilor **fedainilor** (adevărul.ro 10.04.2009); *imami*: Cei 12 **imami** (jurnalul.ro 3.06.2009); *mujahedini*: **Mujahedinii** Poporului (m. securitynews.ro 17.05.2013), **Mujahedinii afgani** (Cabalinkabul.com 13.08.2013); *suniți*, *șiiti*: Război civil între **suniți**, **șiiti** și **kurzi** (Ad.17.02.2007: 9); *talibani*: **Talibanii** vor puterea (1998, cf. DCR).

Femininele au pluralul terminat în *-e*: *fatwa*: Au fost emise **fatwe** (G. 9.06.2006: 11) și în *-i*: *jamahirii*: **jamahiriile** islamice (nip-noulieirusalim-delapucioasa.blogspot.ro 10.07.2009).

Numele comune neutre au pluralul terminat în *-uri*: *ayranuri*: **Ayranuri** din partea casei (Forum.computergames.ro 20.08.2009), *Fac ayran-uri* (kissthecook.ro 30.09.2010); *chadoruri*: **Chador-uri** pe imaginile ... fotomodelelor (ziare.com 21.02.2009); *hadituri*: Sute de ... **hadituri** (forum.desprecopi.com 23.03.2005); *hijaburi*: Turbane, **hidjaburi**, moschei (m.ziare.com 30.10.2008), **hidjab-uri** în Canada (criticacat.ro 27.05.2012), *Nevestele îmbrăcate în hejab-uri* (imperatortravel.ro 6.06.2011), *Am ... hejaburi* (rasarit.com 6.06.2006); *jihaduri*: *Cruciade*, **jihaduri** și modernitate (emag.ro 26.05.2015), *Trei mari jihad-uri* (cumparaadevarul.ro 13.03.2015); *niqaburi*: *Purtarea niqaburilor* (vice.com 30.09.2013).

Se întâlnesc și forme de plural în *-s*, preluate din engleză și franceză: *Haine moderne ... abayas, hijabs* (captkeyo.com 18.05.2013).

4. Sunt invariabile în funcție de gen și număr lexemele: *al-amira*: *O eșarfă*, **al-Amira** (evz.ro 20.01.2011); *sheila*: **Sheila** este o eșarfă (id.); *marja*: Când ajungi **marja** trebuie să fii primit în așa numita *hawza* (un fel de centru de studii islamice) de către ceilalți *maraje* (pl. de la **marja**) sau să fii *muqalled* (adeptul unui **marja**) până la moartea acestuia (sinapse.ro 15.11.2007); *paneer*: *Adineauri a stins focul la korma. Vorba e că la faza cu prăjitul paneer-ului, am reușit să mă stropesc frumușel pe mâini cu ulei încins* (testaholic.ro 14.01.2015), *Formează chiftetele în forma ... unui paneer, în pesmet* (vegetarian.club.net 12.03.2014); *sharia/șaria*: *Brunei, un mic sultanat de pe insula Borneo, a aprobat marja introducerea shariei* (hotnews.ro 22.10.2013), *Echipa emisiunii [60 minutes] a petrecut mai multe zile ...*

încercând să afle dacă poporul [din Brunei] este afectat de reintroducerea **șariei** (evz.ro 30.04.2015).

Au plurale redundante *druz*, *fedain*, *mujahedin*, *taliban*, *ulema*. Acestea reprezintă forme de plural în arabă și persană, dar sunt resimțite ca forme de singular în franceză, engleză și română, similar, *rubayat* (sg. *ruba* 'i, pl. arab. *rubayat*).

Formele de plural și cele articulate sunt ortografiate cu și fără cratimă: *ayatollah-ul/ayatolahul*: **Ayatollah-ul** *Mohammadreza/ayatolahul* K. (v. supra); *ayran-ul/ayranul*: Pregătiți **ayran-ul** (kissthecook.ro 30.09.2010), **Ayranul** ... cu apă (Jamilcuisine.ro 28.04.2014); *chador*: **chador-ul** *musulman* (R.lib. 05.11.2007); *hejab-ul/hejabul*: **hejabul** *Islamic* (Imperatortravel.com 7.10.2011), *hijab*: *Femeia ... poartă hidjab-ul*, **Hidjabul** este pentru a onora femeile (newmuslims.info/ro 26.05.2015); *Hezbollah*: operațiune ... împotriva **Hezbollahului** (Ad. 8.02.1990: 6), *Dezarmarea Hezbollah-ului* (revista22.ro 22 VI 05); *jihadul/jihad-ul*: **Jihadul** *Islamic* (Ad. 7.02.1990), *Conducător al Jihad-ului* (primatv.ro 2008), *Lupta împotriva jihadului* (hotnews.ro 21.01.2015); *niqab*: **Niqab-ul** este foarte popular (evz.ro 20.01.2011), **Niqabul** nu a schimbat asta (vice.com 30.09.2013).

Sunt folosite și adjectival cu forme pentru cele două genuri și numere: *druz*: liderul **druz** (primatv.ro 2008), religia **druză** (ziaruldeduminică.ro 8.02.2009), luptători **druzi** (e-școală.ro 10.05.2007), miliții **druze** (id.); *sunnit*: *Musulman sunit* (revista22.ro 22.06.2005); *șiiit*: Mișcarea **șiiită** ... *Hezbollah* (mediafax.ro 21.02.2015), Milițiile **șiiite** (primatv.ro 2008), Grupuri **shi'ite** (lovendal.ro 10.05.2007); *taliban*: regimul **taliban**, militanți **talibani**, forțele **talibane** (mediafax.ro 16.12.2014).

6. Productivitatea termenilor

Derivatele substantivale, adjectivale și verbale create de la unele dintre lexemele enumerate pot fi grupate în trei categorii:

1. împrumutate din franceză, engleză: *bahaism* s. n. 'religie ecumenistă persană': **Bahaismul** cultivă revelarea ... lui Dumnezeu (Ev.z. 15.08.1997: 4) [fr. *bahâisme*].

jihadism s. n. 'mișcare a jhadiștilor': [Musulmanii] resping **jihadismul** (R.lib. 21.08.2007) [engl. *jihadism*].

șiiism s. m. 'curent religios șiiit': Centrul **șiiismului** irakian (inliniedreaptă.net 28.07.2009) [fr. *chîisme*].

2. formații pe teren românesc:

a) de la numele comune: *burqată* s. f. 'femeie care poartă *burqa*': **Burqatele** alea cine se cred? (forum.softpedia.com 28.11.2010) [*burqa*].

hijabist, -ă **1**. s. f. 'femeie care poartă *hijab*': Prin ... boutique-uri de lux ... **hijabiste** (forum.softpedia.com 27.11.2010). **2**. s. m. 'bărbat cu mentalitate retrogradă': Mai mulți **hijabiști** sunt refuțați (cronici.tv 20.02.2009) [*jihab* + *-ist*].

hijabizare s. f. ‘acoperire cu hijab’: [Princess Jihab] își numește acțiunea **hijabizare** (voxeurope.eu 12.11.2010) [*hijabiza* + *-re*].

jihabiza ‘a picta văluri și chadoruri peste imaginile fotomodelelor’: *O tânără artistă franceză ... jhab-izează reclamele stradale* (ziare.com 21.02.2009) [*jihab* + *-iza*].

jihabizare s. f. ‘acțiunea de a jihabiza’: *În galeria online a jihabizărilor, fotomodelele ... au fost echipate ... cu chador-uri* (ziare.com 21.02.2009) [*jihabiza* + *-re*].

jamahirist adj. ‘specific unei jamahirii’: *Statul român ... nu [e] jamahirist* (m.ziare.com 26.11.2013) [*jamahirie* + *-ist*].

jihadist, -ă 1. s. m. ‘luptător în jihad’: *Misterul ... identității ... jihadistului John* (mediafax.ro 21.01.2015). 2. adj. ‘referitor la jihad’: *Dimensiuni jihadistice și eșec Islamic* („22” 11.2001: 5) [*jihad* + *-ist*].

jihadiza vb. I. tranz. ‘a declanșa jihad’: *Siria și Irakul vor fi jihadizate* (forum.computergames.ro 8.08.2013) [*jihad* + *-iza*].

jihadizare s. f. ‘acțiunea de a jihadiza’: *Pakistanul în prologul jihadizării* (adevarul.ro 11.11.2011) [*jihada* + *-re*].

jihadizat adj. ‘extremist, terorist’: *Individizii jihadizați* (stiri.ro 8.08.2013) [*jihadiza*].

nikabizare s. f. ‘acoperire cu niqab’: *Nikabizarea afișului* (voxeurope.eu 12.11.2010) [*nikab* + *-izare*].

protaliban adj. ‘favorabil talibanilor’: *Anturaj protaliban* (Ad. 10.12.2001: 1) [fr. *protaliban*].

șaoarmar s. m. ‘bucătar specializat în pregătirea șaoimei’: *Fastfood angajează șaoarmari* (R.lib. 01.11.08, 2, cf. 2004, R.lit. 45, 04: 15) [*șaoarma* + *-ar*].

șaoormerie s. f. ‘local unde se prepară și se consumă șaoorma’: *Turul șaoormeriilor din București* (ProTV Mag. 43, 08.12) [*șaoarma* + *-erie*].

talibancă s. f. 1. ‘femeie musulmană înveșmântată în burqa’: *Ziceai că sunt talibancă* (parinti.com 14.02.2005), *Două talibance* (roportal.ro/discutii 14.07.2007). 2. ‘femeie care crede orbește într-o idee, care venerează ceva (un oraș, de pildă)’: *Talibani și talibance îți spun cât de frumos e, ... orașul [Sibiu]* (Tribuna 22.05.2009). 3. (Fig.) ‘persoană extrem de insistentă’: *A mea [fetiță] e ... o talibancă fără seamăn. Se trezește de 3-4 ori pe noapte și cere sân* (pentrumamici.ro/forums 12.11.2008). 4. (Fig.; depr.) ‘femeie demnă de dispreț’: *Le-a strigat agresivelor prostituate peste gard: „Vaci comuniste ... Talibancelor”* (R.lib. 31.12.1998: 17) [*taliban* + *-că*].

talibanism s. n. 1. ‘mișcare, atitudine etc. a talibanilor’: *Talibanismul ... anticultural*” (R.lit. 03.10.2001: 1). 2. (Fig., depr.; mai ales în politică) ‘atitudine și concepție intolerantă’: *Talibanismul din jurul lui Ciorbea* (R.lib. 5.09.1998: 3). 3. (Fig.; depr.) ‘rigiditate în gândire’: *Talibanism fiscal* (Taxe și impozite 28.03.2008). 4. (Fig.; depr.) ‘antiamericanism și antieuropeanism

occidental’: *O luare de poziție de un talibanism integral* (R.lit. 14.11.2001: 24) [*taliban + -ism*].

talibaniza vb. tranz., refl. (Fig.; depr.) ‘a radicaliza’: [Peneliștii] *au șansa... de a talibaniza ... relația cu adversarul politic* (24-ore.ro 5.06.2008), *Presa s-a talibanizat* (ziare.com 30.12.2011) [*taliban + -iza*].

talibanizare s. f. ‘transformare după modele specifice talibanilor’: *Talibanizarea este ... o calibanizare* (R.lit. 3.10.2001: 1), *Președintele Mesici acuză Biserica Catolică de talibanizarea Croației* (R.lib. 18.08.2009: 11) [*talibaniza + -re*].

b) de la nume proprii + sufixul *-ist*: *ghaddafist* adj.: *Politicienii ... cu un trecut ghaddafist* (ingepo.ro 05.12.2014); *khomeinist* adj.: *Iranul khomeinist* (înliniedreaptă.net 28.07.2009) [n. pr. *Ghaddafi, Khomeini*].

c) de la nume proprii și comune cu sufixul locativ persan *-istan*: utilizat în această limbă atât pentru formarea unor toponime (ex.: *Kurdistan, Afganistan, Tadjikistan* etc.), cât și a unor comune (ex. *dabirestān* ‘școală medie’, ‘liceu’, deriv. de la *dabir* ‘profesor’ + suf. *-estan*): *Absurdistan: În Absurdistan totul e posibil* (ziuaveche.ro 30.04.2015); *Românistan, Secuistan: Pedeleii ... să ne spună ...: de mâine țara se va numi Românistan-Secuistan (dacă nu cumva va obiecta UDMR, care va vrea să fie Secuistan-Românistan)* (condeiulardelean.ro 23.03.2011).

Compunere: *jihab*: [Prințesa *Jihab*] *urmărește să declanșeze o „mișcare anti-publicitate ... prin expunerea imaginilor [fotomodelelor] la tratamentul jihab* (ziare.com 21.02.2009) [*jihad + hidjab*]; *Românistan-Secuistan, Secuistan-Românistan: Pedeleii ... să ne spună ...: de mâine țara se va numi Românistan-Secuistan (dacă nu cumva va obiecta UDMR, care va vrea să fie Secuistan-Românistan)* (condeiulardelean.ro 23.03.2011) [*Românistan + Secuistan; Secuistan + Românistan*].

Stilistic, derivatele preluate din franceză și engleză nu au nicio conotație. Cele formate pe teren românesc au sensuri ironice sau depreciative după cum se observă din citatele în care apar.

7. Concluzii

Lucrarea de față s-a dorit o cercetare a câtorva lexeme de origine arabă, persană și turcă frecvent întâlnite în româna actuală ca urmare a impactului pe care presa, televiziunea și internetul le au în societatea noastră. Cuvintele studiate, substantive comune și proprii, au fost grupate în șase câmpuri lexicosemantice. Contextele extrase din presă și de pe internet au pus în evidență următoarele aspecte: 1. nerespectare întotdeauna a unui criteriu unitar în ortografierea termenilor (aceștia sunt scriși cu cratimă și fără, potrivit normelor ortografice românești, dar și păstrând grafiile din franceză și engleză); 2. încadrarea absolut formală în clasa genului gramatical (în funcție de finala vocalică sau consonantică a cuvintelor sau prin raportarea lor la sinonime din limba română); 3. conturarea a trei grupe de nume comune (masculine,

feminine și neutre) și crearea unor forme de plural; 4. utilizarea lexemelor în cauză nu cu sensurile din limbile de origine (arabă, persană) ci exclusiv cu cele din franceză sau/și engleză, la care s-au adăugat sensuri depreciative și ironice create pe teren românesc; 5. unele dintre aceste nume comune și-au creat familii lexicale prin derivare (derivatele sunt neologice și formate în limba noastră) și compunere; 6. alcătuirea unor derivate cu sufixul *-istan* (ex. *Românistan*, *Secuistan*).

Materialul cercetat este un exemplu elocvent al capacității limbii române de a evolua permanent, de a se îmbogăți cu noi termeni și de a-i adapta la sistemul său fonetic și morfologic.

SURSE

Ad.: *Adevărul*.

Ev.z.: *Evenimentul Zilei*.

R.lib.: *România Liberă*.

R.lit.: *România Literară*.

G.: *Gândul*.

Naț.: *Național*.

ProTV Mag.: *ProTV Magazin*.

Sc.: *Scânteia*.

BIBLIOGRAFIE

Aryanpur-Kashani, Abbas, Aryanpur-Kashani, Manoochehr, 1983, *The Concise Persian-English Dictionary*, Teheran.

Bezmet, Serap, C. H. Brown, 2007, *The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul.

Crowther, Jonathan (editor), 1995, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, Oxford University Press.

Dănilă, Elena, Andrei Dănilă, 2011, *Dicționar ilustrat de cuvinte și sensuri recente în limba română*, București, Editura „Litera Internațional”.

Dima, Eugenia (coord.), 2007, *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Chișinău, Arc & Gunivas.

Dimitrescu, Florica (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, (ed. 2013), *Dicționar de cuvinte recente*, București, Logos.

Faramarzi, M. T., 2001, *Iranul. Ghid turistic*, Traducere de Cristina Muică și Cristian Teodorescu, București, Editura Enciclopedică.

Johnson, Francis, 1852, *Dictionary Persian, Arabic and English*, London, published under the patronage of the honourable East-India Company.

Lazard, Gilbert, 1990, *Dictionnaire persan-français*, Teheran.

Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*. Vol. I: *Studiu monografic*, 2009; Vol. II: *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, 2010, București, Editura Academiei Române.

SIGLE

CM II: *Cronicari munteni*, vol. II. Ediție îngrijită de Mihail Gregorian, București, Editura pentru Literatură, 1961.

DEX: *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012.

Mihaela MARIN
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan –Alexandru Rosetti”, București